

آموزش حرفه‌ای یا روان‌درمانی با کار^۱

غلامرضا رضائی

چکیده:

ضرورت استفاده مؤثر و به‌مینه از نیروهای انسانی در جامعه نیاز به بحث ندارد به‌کارآیی انسان‌ها، عرضه‌های مختلف هنری، علمی، پژوهشی، اجتماعی و سیاسی را دربرمی‌گیرد. در این میان اشتغال افراد استثنایی به‌ویژه عقب‌ماندگان ذهنی با آن همه استعداد و توانایی‌های بالقوه از ارزش و اعتبار خاصی برخوردار می‌باشد. هر حرفه مجمعی از مهارت‌ها و تجربه‌های معین است که در خدمت هدف‌های زیر قرار دارد:

۱ - افزایش توانایی شناخت فرد

۲ - بهره‌وری و خدمات در جهت آسایش فرد

۳ - وسیله ارزشیابی و تشخیص توانایی‌ها، مهارت‌ها و کشف محدودیتها در زمینه حسی و حرکتی

۴ - کمک به رشد و گسترش روابط اجتماعی

بر این اساس به ده نفر از دانش‌آموزان عقب‌مانده ذهنی خفیف پسر و همین تعداد دانش‌آموز دختر آموزشگاه استثنایی حکمت بیرجند که به‌طور تصادفی گزینش شده و واجد نگهداری ذهنی طول و سطح بوده و نیز در هیچ دوره آموزش حرفه‌ای شرکت نداشته‌اند آموزش ساخت پاکت نامه در ۶ مرحله و به مدت یک ماه صورت گرفت. از مقیاس تحول رفتار ترسیمی هاروی بعنوان پیش‌آزمون و پس‌آزمون استفاده شد و تلاش شد که به سؤال کلی پژوهشی زیر پاسخ داده شود:

آیا آسیب‌های شناختی، حرکتی و اجتماعی کودکان عقب‌مانده ذهنی خفیف تحت تأثیر آموزش حرفه‌ای درمان‌پذیر است؟

۱- این مقاله حاوی نظریه و شیوه عملیاتی است که آقای غلامرضا رضائی در پژوهش برارزش خود برای اخذ درجه کارشناسی ارشد در گرایش مشاوره و کودکان استثنایی داشته‌اند، رساله ایشان با امتیاز عالی در دانشگاه آزاد بیرجند گذرانده شده است. استاد راهنما دکتر عباس تفضلی مقدم و استاد مشاور دکتر محمد مهدی خدیوی زیند است. تاریخ دفاع رساله بهار ۱۳۷۶ دانشگاه آزاد واحد بیرجند.

آموزش حرفه‌ای یا روان‌درمانی با کار

آموزش حرفه یا روان‌درمانی با کار موجب تغییر در زمینه‌های شناختی، حرکتی و اجتماعی می‌شود:

الف - زمینه شناختی:

در زمینه شناختی، افراد را با معنای دقیق الفاظی که وسیله ارتباط هستند آشنا می‌نمایند. این زمینه از آن روی حائز اهمیت است که اگر فردی کنش صحیح یا فعالیت ذهنی مناسب را نداشته باشد، عملاً نمی‌توان از وجود او به عنوان کسی که می‌تواند به حرفه‌ای دست بزند، استفاده کرد زیرا اگر نتواند کلمات را بخواند و مفهوم آنها را درک کند مبتلا به ناخوانی است و از این طریق برای او مشکل است که به کمک الفاظ با محیط کنش و واکنش داشته باشد.

ب - زمینه حرکتی:

در زمینه حرکتی صحبت از حرکات معمولی مسانند راه رفتن و..... نیست بلکه بیشتر به منظور انجام اعمالی است که هماهنگ و ظریف هستند و می‌توان آنها را به نحو مؤثری بکار بست. بنابراین زمینه حرکتی برای ایجاد هر حرفه لازم است تا فرد بتواند اعمال ظریف و هماهنگ شده واقعی را یاد بگیرد.

ج - زمینه اجتماعی:

زمینه‌ای است که فرد می‌تواند با دیگران تعامل داشته باشد یعنی به عکس‌العمل‌های دیگران پاسخ دهد یا عکس‌العمل‌های دیگران را بفهمد.

هر یک از این زمینه‌ها پایه‌ای برای یادگرفتن یک حرفه و تلاشی برای روان‌درمانی است: آنها به اتفاق در کار هستند و برحسب حرفه‌ای که به فرد پیشنهاد می‌شود، تقویت می‌شوند و قابل تغییر و تحول هستند و در مورد کلیه افراد کاربرد دارند، البته ممکن است که در جریان زندگی شرایطی پیش آید که یکی از آنها پیش از دیگر زمینه‌ها اهمیت داشته باشد مثلاً کودک عقب مانده ذهنی عمیق از لحاظ شناختی ضعیف است و از نظر اجتماعی واکنش‌های دیگران را نمی‌تواند درک کند ولی می‌تواند اعمالی را که پشت سر هم هستند، یاد بگیرد. لذا با عنایت به مسئله مهم توازن‌های فردی و این که همه افراد در تمام زمینه‌های فوق از اقتدار کافی برخوردار نیستند به همزمانی و همسانی آموزش، پژوهش و درمان در نظریه مجتمع‌ها تکیه می‌کنیم در این نظریه آموزش ابزاری برای پژوهش و پژوهش زمینه‌ای برای آموزش و این هر دو تلاشی در جهت درمان است.^۱

۱- نظریه همسانی و همزمانی پژوهش، تشخیص و درمان بالینی در همین شماره به تفصیل آمده است.

تدابیر آموزشی و درمانی در پژوهش

- ۱ - مددجو را بطور شفاهی راهنمایی کرده، اگر واکنش صحیح داشته باشد او را بلافاصله تشویق می‌کنیم.
 - ۲ - اگر واکنش مددجو درست نباشد، راهنمایی خود را تکرار کرده، الگوی پاسخ صحیح را به او نشان می‌دهیم.
 - ۳ - اگر مددجو بازهم پاسخ صحیح ندهد ضمن تکرار دستورهای خود با گرفتن دست، او را در جهت پاسخ صحیح هدایت می‌کنیم.
 - ۴ - آموزش و درمان از روندی تدریجی برخوردار است، به گونه‌ای که هر مرحله از آموزش با دربرگیری مرحله قبل خود متضمن فعالیت‌های جدید دیگری است که به آموزش و درمان سیری تکاملی می‌بخشد.
 - ۵ - در پایان هر مرحله مددجو یک جلسه به تمرین می‌پردازد تا مهارت کافی و لازم برای انجام کار حاصل آید.
 - ۶ - آموزش و درمان در هر هفته دو نوبت و در مجموع یک ماه به طول انجامید و از تشویق به طرق مختلف استفاده شده است.
 - ۷ - برای جلوگیری از یکنواختی سعی شده است از مدل و کاغذ در رنگ‌های مختلف استفاده شود.
 - ۸ - در جلسات پایانی اجازه فعالیت تنها و مستقل به مددجو داده می‌شود و حین کار دقت، سرعت عمل، صحت عمل، سلیقه، ابتکار و صحیح بودن مراحل مد نظر بوده تا در تحلیل کیفی نتایج بکار گرفته شود.
 - ۹ - برای مقابله با تنگناهای مالی جهت تأمین وسایل مورد نیاز، تلاش شده تا امکانات مددجویان: پوشه، مدل، قیچی‌های، خط کش، مداد سیاه همسایه‌ها و آشنایان استفاده شود. در این پژوهش تأثیر آموزش حرفه‌ای بر تحول رفتار ترسیمی آزمودنی‌های عقب‌مانده ذهنی خفیف مورد بررسی قرار گرفت و نتایج درمانی ذیل حاصل گردید:
- الف - آموزش ساخت پاکت نامه در تحول رفتار ترسیمی آزمودنی‌های گروه‌های آزمایشی دختر و پسر مؤثر بوده، نمرات رفتار ترسیمی آنها را افزایش داده است.
- ب - آن دسته از مددجویان دختر و پسر شرکت داده شده در تحقیق که از آموزش و درمان حرفه‌ای (ساخت پاکت نامه) محروم بوده‌اند چنین پیشرفتی را نداشته‌اند.

- ج - داده‌های حاصل نشان می‌دهد که آموزش و درمان حرفه‌ای پاکت سازی رفتار ترسیمی مددجویان پسر را بیش از مددجویان دختر افزایش داده است.
- د - علاوه بر داده‌های کمی، مشاهدات بالینی نیز رشد کیفی مددجویان در زمینه‌های سرعت، دقت، ابتکار، خلاقیت و صحت عمل در انجام تکالیف و وظایف مربوطه را تأیید می‌نماید. آموزش و درمان حرفه‌ای در تحول رفتار ترسیمی آزمودنی‌ها مؤثر بوده است و اهمیت آن را در دانش‌آموزان عقب مانده ذهنی نشان می‌دهد که می‌توان به تحول رفتارهایی که فرد در زندگی روزمره به آن عمل می‌کند، کمک کرده و بر توانمندسازی آنها افزود.

طرح و پیشنهاد

- ۱ - آموزش حرفه‌ای (حرفه آموزی) می‌تواند خود به عنوان شیوه‌ای درمانی (رواندرمانی) مطرح گردد زیرا که در آموزش یک حرفه به فرد ما معمولاً با ابعاد وجودی فرد (ابعاد شناختی، حرکتی، روانی، اجتماعی ...) سروکار داریم و دیگر فعالیت درمانی بر روی مددجو محدود و منحصر نمی‌شود. بلکه در فرآیند درمان خانواده و اعضای آن، اولیای مدرسه، دوستان ... دخالت داده می‌شوند که خود مجتمع‌های روان فضای بویا را بوجود می‌آورند و در این میان پرسنل مدرسه می‌بایست ارتباط حرفه‌ای - والدین^۱ را بعنوان یک اصل مبتنی بر احترام متقابل پایه‌ریزی نماید.
- ۲ - به منظور رواندرمانی و بازتوانی مددجویان می‌بایست که فعالیت درمانی به صورت تیمی صورت پذیرد بدینگونه، کارگاه‌های خاص در مراکز آموزش پیش‌بینی شود و با توجه به ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان، مناطق جغرافیائی و اقلیمی و امکانات برنامه ریزی سدون و منسجم صورت پذیرد. اعضای این تیم را می‌توانند روانشناسی بالینی، کارشناس کودکان استثنائی، حرفه‌یاب، مربی حرفه‌آموزی، کار درمان مشاور و مدد کار اجتماعی تشکیل دهند. و آنطور که در نظریه همسانی و همزمانی پژوهش، تشخیص و درمان بالینی نشان داد شده است همه این تلاش‌ها در یک فرد همزمان و یکسان می‌شود.

- ۳ - در ارزیابی آموزش و درمان حرفه‌ای باید از ارزشیابی حرفه‌ای استاندارد و ایستا که در آن افراد با وسایل و معیارهای ارزیابی کلیشه‌ای و از پیش تعیین شده ارزشیابی می‌شوند و غالباً انتظارات مربیان را نسبت به موفقیت دانش‌آموزان در بکارگماری و اشتغال محدود می‌کند پرهیز نمود و بر تدابیر ارزیابی بویا که در برگزینده ارزش واقعی دانش‌آموزان در صحنه‌های کار

و فعالیت است تأکید ورزید، زیرا مربیان می‌توانند با مشاهده واکنش‌های دانش‌آموزان به علائم طبیعی در محیط کار واقعی زمینه‌ایی را که در آن با مشکل روبرو هستند جدا ساخته، نسبت به آموزش آنها اقدام نمایند.

۴- برای آموزش و درمان حرفه‌ای با توجه به استعدادها، علائق، نگرش‌ها و ظرفیت ذهنی و جسمانی افراد می‌توان عروسک‌سازی، گلسازی، طراحی، مجسمه‌سازی و را انتخاب نمود. می‌توان با استفاده از کاغذهای باطله و غیر قابل مصرف و تبدیل آنها به خمیر، آموزش مجسمه‌سازی با کاغذ را به دانش‌آموزان داد که هزینه زیادی در بر ندارد. زیرا در اولین قدم مددجو یا آزمودنی می‌تواند بسیاری از بارهای هیجانی خود را به هنگام آموزش به صورت فشردن، پاره کردن، کوبیدن مشت و تخلیه نماید.

هنگامه‌های آموزش و درمان با ساختن پاکت نامه

جلسه یا هنگامه نخست: (آشنایی با ابزار کار)

مددجویان در کلاس که از پیش در نظر گرفته شده، استقرار یافته و سپس مربی (در نقش پژوهشگر، درمانگر و آموزگار) حضور می‌یابد خود را معرفی و از مددجویان نیز می‌خواهد، یکایک خود را معرفی نمایند. سپس می‌گوید: می‌خواهیم با هم بازی کنیم و شما سعی می‌کنید که با ما همکاری کنید. خوب، حالا وسایلی را که بعداً بکار خواهیم برد و در کنار هریک از شما قرار دارد را به شما نشان می‌دهیم. ابزار مورد نظر را به ترتیبی که چیده شده یکی پس از دیگری در دست گرفته به دانش‌آموزان نشان داده می‌پرسیم: این چیه؟ اگر پاسخ درست دادند به سراغ وسیله بعدی می‌رویم تا اینکه همه آنها معرفی و شناسایی شوند و کاربرد آنها را نیز می‌گوئیم. لازم به توضیح است که پس از ارائه پاسخ مثبت از سوی فراگیران، مربی به منظور جلب همکاری از تشویق به طرق مختلف کلامی، اشاره و استفاده خواهد کرد و نیز از جهت کاهش اضطراب اولیه و حصول اطمینان از شناسایی وسایل موجود توسط یکایک دانش‌آموزان هراز گاهی به تصادف از چند نفر خواسته می‌شود که اشیاء نشان داده شده را نام برده و کاربرد آنها را بگویند و یا آشنایی را که مربی نام می‌برد، نشان دهند.

جلسه یا هنگامه دوم (خط کشیدن):

پس از حاضر شدن مددجویان در کلاس، مربی (درمانگر) می‌گوید: خوب بچه‌ها کاغذ سفیدی که جلوی شما است با نوار چسب به میز چسبانده شده و ثابت می‌باشد، حرکت

نمی‌کند و در مقابل هریک از شما یکی قرار دارد، حال مدل پاکت (این را) به گونه‌ای که می‌گوییم و نشان می‌دهیم بر روی کاغذ سفید بگذارید، خوب گوش کنید: الگو را برداشته طوری بر روی ورقه سفید مقابل قرار دهید که دو گوشه انتهایی مدل مماس بر ضلع پایین صفحه و حاشیه جانبی بر روی قسمت انتهایی سمت چپ کاغذ منطبق شود (با دست نشان داده می‌شود) پس از قرار گرفتن مدل بر روی کاغذ مطابق دستود داده شده از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که با یک دست مدل را ثابت نگه داشته و در صورت تأیید صحت عمل از سوی مربی با استفاده از مداد سیاه نرم و دست دیگر دور مدل را خط بکشند و در این خصوص عجله به خرج ندهند. پس از خط کشیدن مدل را برداشته و در جای خود قرار دهند

جلسه یا هنگامه سوم: کاربرد قیچی

دانش‌آموزان در کلاس حضور یافته از آنها خواسته می‌شود که قیچی را برداشته و قدری با آن بازی کنند سپس از آنها می‌خواهیم که توجه خود را به شکل رسم شده بر روی کاغذ معطوف دارند حال به آنها می‌گوییم با استفاده از قیچی از روی خطوط ترسیم شده، عمل برش را انجام دهند. خوب نگاه کنید اینطوری و از اینجا شروع کنید با هم حرکت می‌کنیم، هر جا که خسته شدید، عملیات را متوقف و استراحت می‌کنیم، عجله نکنید، همه شما می‌توانید این کار را بکنید کمی حوصله و دقت می‌خواهد، پس شروع می‌کنیم. به منظور هماهنگی و یکنواختی از آنها خواسته می‌شود از محلی که توسط مربی مشخص می‌شود آغاز و تا پایان ادامه دهند تا شکلی مانند مدل بدست آید.

جلسه یا هنگامه چهارم: تا کردن کاغذ

ابتدا زنده‌های جانبی را به دانش‌آموزان نشان می‌دهیم و به آنها می‌گوییم که می‌خواهیم آنها را اینطوری به سمت داخل تا بزنیم (نشان می‌دهیم). برای این منظور نخست الگوی بریده شده را جلوی خود روی میز قرار می‌دهیم سپس خط کش را روی مدل به گونه‌ای قرار می‌دهیم که مماس بر دو زاویه انتهایی زنده‌ها باشد و جدا بودن زنده‌ها را کاملاً مشخص نماید. در فرمان بعدی از آنها خواسته می‌شود که با یک دست خط کش را در محل مورد نظر ثابت نگه داشته و با دست دیگر زنده را به سمت داخل تا بزنند و در انتها خط کش را برداشته و در جای خود قرار دهند. این اعمال ابتدا در مورد زنده جانبی سمت راست و پس در مورد زنده جانبی سمت چپ به مرحله اجرا درمی‌آید.

جلسه یا هنگامه پنجم: چسباندن

به دانش‌آموزان گفته می‌شود که خط کش را برداشته و به طریقی روی مدل قرار دهند که یک لبه آن درست بر روی دو انتهای زائده‌های جانبی خوابانده شده قرار گیرد، اینطوری (نشان داده می‌شود) پس با یک دست خط‌کش را ثابت نگه دارید که جابجا نشود و با دست دیگر قسمت پایین (نشان داده می‌شود) را به سمت داخل تا بزنید. پس از آن که همه دانش‌آموزان با دقت و حوصله تازدن را انجام دادند و کارشان کنترل شد از آنها خواسته می‌شود، ظرف محتوی چسب مایع از قبل آماده شده را برداشته، در آن را بگشایند و یکبار و در صورت نیاز بیش از یک مرتبه آن را از بالا به پائین بر روی زائده‌های جانبی تاخورده، بکشند تا لایه بیرونی زائده‌ها به چسب آغشته گردد. اینطوری (نشان داده می‌شود) سپس قسمت پایین مدل را که قبلاً تاخورده شده، روی زائده‌های جانبی آغشته به چسب بخوابانند و دستی بر آن بکشند تا فشار لازم جهت الصاق لایه رویی بر زائده‌های جانبی حاصل آید.

جلسه یا هنگامه ششم: ساختن درب پاکت

مری می‌گوید: خوب بچه‌ها، آنچه را که ساخته‌ایم می‌دانید چه هست؟ بلی، پاکت نامه. می‌دانید، پاکت نامه باید چی داشته باشد؟ بلی، در. بسیار خوب، آفرین، برای اینکه در پاکت را درست کنیم کافی است که ابتدا لبه خط کش را بر انتهای دو زائده جانبی منطبق و به سمت داخل، اینطوری (بطور عین نشان داده می‌شود) تا بزنیم.

حال هریک از شما یک پاکت نامه درست کرده‌اید و می‌توانید ساخته دست خود را به دیگران نشان بدهید. سپس شما هم می‌توانید پاکت نامه بسازید.

مورد ۱:

دانش‌آموز (مددجو) پسری که ۱۳ سال داشته، در کلاس چهارم آموزشگاه استثنایی تحصیل می‌نماید و بر اساس آزمون‌ها نگهداری ذهنی پیازه واجد نگهداری ذهنی طول و سطح می‌باشد.^۱

• **هنگامه نخست:**

مراجع بر روی صندلی قرار می‌گیرد. میزی که وسایل مورد نیاز بر روی آن چیده شده از لحاظ اندازه و ارتفاع به گونه‌ای انتخاب شده است که مددجو تسلط کافی بر میز داشته باشد. قبل از هرچیز ظرف محتوی چسب توجه او را به خود جلب می‌نماید به شیوه‌ای که آن را

۱- پذیرش موردها با توجه به نظریه هنگامه‌ها دکتر خدیوی زند آزادانه، آگاهانه، محرمانه و با خواست مددجو بوده است و در هنگامه‌های تشنگانه تلاش‌های خود را با اصول و مفاهیمی که در این نظریه است هماهنگ کرده‌ام.

برداشته و مدام با آن ور می‌رفت. کنجکاوای او به حدی بود که می‌خواست درش را باز کند به طرز ملایم و با برخوردی که بر روحیه او تأثیر سوء نگذارد اجازه باز کردن به او داده شد (جای مددجو مربی خود قوطی را برداشته، درب آن را نشان داده و نحوه استفاده از آن را به اختصار بیان کرد). علاوه بر این مدل از قبل آماده شده نیز توجه او را به خود جلب کرده بود. آن را برداشت و پس از وارسی بیان داشت: «این که مثل یک کت است»، به او گفته شده این یک مدل است که می‌خواهیم آن را روی کاغذ سفید بگذاریم و دور آن را خط بکشیم. در شناسایی سایر وسایل و کاربرد آنها مشکل چندانی را نشان نداد.

• هنگامه دوم:

به مددجو گفته شد که الگو را برداشته و نشان دهد و خوب گوش کند که چه می‌گوییم. او الگو را برداشته و نشان می‌دهد و مطابق آنچه که گفته می‌شود و نشان داده می‌شود ضلع جانبی را بر ضلع جانبی ورقه سفید کاغذ منطبق می‌کند ولی زائده‌های پایینی از صفحه سفید خارج شده که به او کمک می‌شود آن را بالاتر بکشد تا در جای مورد نظر قرار گیرد. او خوشحال می‌شود و می‌گوید: حالا فهمیدم مجدد آن را برداشته و به طرز صمیمی در جای لازم قرار می‌دهد سپس مداد را بر می‌دارد و طبق پیام صادر شده سعی می‌کند دور مدل را خط بکشد که گویا انجام دو حرکت (فعالیت) نگه داشتن کاغذ و خط کشیدن برایش مشکل بود لذا دست چپش را بر روی مدل به حالتی که انگشتان دست باز و نوک انگشتان بر روی کاغذ باشد قرار داد سپس مداد را در دست دیگر گرفت و شروع به خط کشیدن کرد. ابتدا دستش قدری می‌لرزید و خطوط کشیده شده کج، موج‌دار و ناصاف بود که به تدریج از آنها کاسته شد. مشکل عمده او در حرکت معکوس (از بالا به پایین مدل) بود که با تغییر وضعیت ایستادن و حالت حرکت دست، موجبات هماهنگی بینایی حرکتی و ادامه کار برای او فراهم شد.

• هنگامه سوم:

دانش‌آموز قبل از آن که مربی چیزی بگوید قیچی را برداشته و آن را باز و بست می‌کرد و گاه‌با حرکات قیچی سرش را هم تکان می‌دهد که حکایت از نشاط درونی او بود پس از توضیحات لازم و حصول اطمینان مربی از درک مفاهیم و واژه‌های بکار گرفته شده، مددجو اقدام به استفاده از قیچی و برش شکل نمود. عمل برش ابتدا با مکث و منقطع بود و مدت زمان برش هم قدری به درازا کشید. او در برش زوایا با مشکل مواجه بود. از خطوط خارج می‌شد و گاه از ادامه برش منصرف می‌شد و می‌خواست از گوشه دیگر شروع کند که به علت یکنواختی شیوه آموزش از او خواسته شد که کارش را از محل قبلی ادامه دهد.

• هنگامه چهارم:

تلاش زیادی از سوی درمانگر در خصوص تفهیم واژه زائده صورت گرفت و سرانجام به صورت عینی و ملموس زائده به او نشان داده شد و همچنین زاویه‌های انتهایی زائده‌ها و گفته شد که خط‌کش را اینگونه (مماس بر دو زاویه انتهایی زائده) قرار دهد. او خط‌کش را به گونه‌ای که صفحه مدرج در زیر قرار داشت با کمک مربی در جای مناسب قرار داد، به منظور جلوگیری از جابجا شدن خط‌کش گفته شد که دستش را به گونه‌ای که انگشت شست باز و کشیده و سایر انگشتان به هم چسبیده باشند بر روی خط‌کش قرار دهد. این مطلب ابتدا برایش مفهوم نبود لکن با نشان دادن و سپس باز کردن انگشتان و حالت دادن به آنها و تکرار و تمرین در نهایت موفق به انجام این عمل گشت و با دست دیگر آن را به سمت داخل تا زد و فشار لازم را بر کاغذ وارد آورد، این شیوه در مورد زائده جانبی سمت چپ نیز صورت گرفت که با توجه به راست دست بودن مراجع کار قدری کندتر پیش می‌رفت، لکن با سعه صدر مربی و تمرین و تکرار عمل مددجو بر میزان مهارت او افزوده شد.

• هنگامه پنجم:

مربی می‌گوید: آنچه را که در جلسه قبل تازدید، اسمش چه بود؟ این اسمش چیه؟ مراجع می‌گوید: زائده مربی اضافه می‌کند آفرین، زائده، پس این زائده است. حال ما می‌خواهیم این زائده را که بزرگتر از زائده‌های جانبی است اینطوری به سمت داخل بخوابانیم همانطور که در جلسه قبل گفته شد خط‌کش را برمی‌داریم و اینجا قرار می‌دهیم، خوب، ببینیم شما چه کار کردید؟ خوب است، کمی دقت کن، لبه خط‌کش باید روی این دو گوشه (زاویه) قرار گیرد، اینطوری و اینجا. حالا مثل جلسه قبل خط‌کش را ثابت نگاه‌دار و قسمت پایین را تا بزن. مواظب باش خط‌کش جابجا نشود.

مددجو می‌پرسد: اینطوری خوب است آقا؟ مربی می‌گوید: آفرین پسر، خوب تازدی. حالا می‌خواهیم با استفاده از چسب این زائده پایینی را به زائده‌های کوچک تاخورده بچسبانیم. درب قوطی چسب را بردارید و اینطوری از بالا به پایین روی زائده‌های کوچک را به چسب مایع آغشته کنید. دقت کنید خیلی فشار ندهید که چسب زیادی خارج خواهد شد. یک یا دو بار کافی است. خوب، درب قوطی چسب را ببندید و آن را در جای خود قرار دهید. بسیار خوب، حال قسمت پایینی را که تا زدید به سمت داخل بخوابانید و روی آن دست بکشید تا خوب بچسبد. پس از مدتی مددجو می‌گوید خواباندم و اینطوری شد، مربی اضافه می‌کند خوبست آفرین.

• هنگامه ششم:

مربی آنچه را که مددجو ساخته است به او نشان می‌دهد و اظهار می‌دارد که: می‌توانی بگویی که چه درست کرده‌ای؟ ... پاکت نامه، حالا برای اینکه پاکت ما کامل شود باید این قسمت را هم بخوابانیم زیرا که این قسمت درب پاکت است برای این منظور تلاش کن خط‌کش را اینطوری بر انتهای زائده‌های کوچک که دیده می‌شود، قرار بده و قسمت بالایی را تا بزن. مددجو با بهره‌گیری از تجربیات خود در مراحل قبل این کار را با سرعت، دقت و صحت عمل بیشتر انجام داد و از اینکه توانسته است پاکت نامه بسازد خوشحال بود.

مورد ۲:

مددجو دختری که ۱۴ سال سن داشته و به کلاس پنجم آموزشگاه استثنائی تحصیل می‌کند و دارای نگهداری ذهنی طول و سطح می‌باشد.

هنگامه نخست:

مراجع روی صندلی می‌نشیند، لبخند می‌زند. مربی می‌گوید اینها را می‌بینی، با تکان دادن سر تأیید می‌کند، پرسیده می‌شود: قبلاً اینها را جایی دیده‌ای؟ می‌گوید بلی، مامانم در خانه از اینها دارد سؤال شد از کدامها؟ با انگشت به ترتیب به قیچی، الگو، خط‌کش و صفحه کاغذ اشاره کرد، می‌توانی اسم آنها را بگویی؟ یکی یکی آنها را بدرستی نام برد. می‌توانی بگویی با قیچی چه کار می‌کنند؟ گفت: بله، با آن پارچه می‌برن. چه جور می‌توانی نشان بدهی؟ قیچی را در دست راست گرفت و آن را به حرکت در آورد. به منظور اطمینان یافتن از اینکه آزمودنی واقعاً مفاهیم را درک کرده است بدین گونه عمل شد که مربی وسایل مورد نظر را یکایک به مددجو نشان داد و از او خواسته شد که هم آنها را نام ببرد و هم کاربرد آنها را بیان دارد. او یکایک اشیاء نمایانده شده با درستی برشمرد. در مورد چسب به او گفته شده این ظرف محتوی چسب مایع (آبی) است و برای چسباندن کاغذ از آن استفاده خواهیم کرد.

هنگامه دوم:

از مددجو خواسته می‌شود مطابق آنچه گفته می‌شود و نیز نشان داده می‌شود، ابتدا مدل را نشان داده و سپس در جای مناسب قرار دهد او موضوع را دریافته بود لکن زاویه بالایی را مماس بر بالای صفحه کاغذ کرد که در این مورد به او تذکر داده شد و از او خواسته شد اینگونه که من نشان می‌دهم مدل را روی برگه سفید کاغذ قرار دهد که با چند بار بالا و پایین کشیدن مدل سرانجام موفق به انجام کار شد. کمی خسته بنظر می‌رسید یک دقیقه به او استراحت داده شد، دوباره سر جایش نشست و این بار فرمان دور مدل خط کشیدن صادر شد. او در حالی که

انگشتانش را باز و کف دستش بر روی مدل قرار گرفته بود مداد را برداشت و شروع به خط‌کشی دور مدل نمود، در آغاز کار برش را به صفحه کاغذ نزدیک و در حالی که مداد را می‌فشرده، خط می‌کشید، هرچه از مسیر بیشتر طی می‌شد خطوط کمتر می‌شد. خط کش در مسیر برگشت برای او راحت بود.

هنگامه سوم:

خوب حالا این مشکل بدست آمده را می‌خواهیم از روی خط برش دهیم تا شکلی بدست آید و این کار را با استفاده از قیچی و از اینجا شروع می‌کنیم. او قیچی را بر می‌دارد، یکی دوبار آن را باز و بسته می‌کند و سپس صفحه کاغذ را در دست چپ و قیچی را دست دیگر گرفته، از محل تعیین شده از سوی مربی، اقدام به برش می‌نماید خطوط مستقیم را بخوبی می‌برد، ابتدا از بریدن زوایا صرف نظر می‌کند سپس اقدام به اصلاح مسیر برش می‌نماید. قسمت‌های اضافی را بخصوص در جاهایی که نیاز به هماهنگی چشم و دست بیشتری دارد (مثل بریدن زائده‌ها) را جدا می‌سازد.

هنگامه چهارم:

مربی ابتدا زائده‌های جانبی را به مددجو نشان می‌دهد. او بدقت گوش می‌دهد و نگاه می‌کند. خط کش را بر می‌دارد و با آن ور می‌رود. طبق گفته مربی و پس از تلاش زیادی که غالباً به صورت آزمایش و خطا بود موفق به ثابت کردن خط‌کش و تا زدن زائده‌های جانبی سمت راست شده همین عمل را در مورد زائده جانبی سمت چپ نیز انجام داد گرچه از لحاظ تحرک و جابجا شدن قدری کند بود لکن در خط کشیدن از سرعت و دقت بیشتری برخوردار بود.

هنگامه پنجم:

مددجو روی صندلی می‌نشیند. انتهای زائده‌های جانبی تازه شده به او نشان داده می‌شود و از او خواسته می‌شود که خط‌کش را طوری قرار دهد، که لبه آن بر روی دو انتهای زائده‌های فوق جای گیرد او خط کش را برداشته و آن را بر دو انتها فوقانی زائده‌ها قرار می‌دهد. او فهمیده بود که چه بکند ولی محل نهادن خط‌کش را بدرستی تشخیص نداده بود. گفته شد: خوب، حالا من چه می‌کنم. او سخت به مربی نگاه می‌کرد که چه می‌کند، پس از نمایش مربی گفت حالا به یکی خودت نگاه کن که کجای آن مثل این نیست، دست بر روی خط کش گذارد. سپس نگاهی به مدل مربی انداخت و گفت فهمیدم خط‌کش را برداشت و در جای اصلی نهاد.

درمانگر اضافه می‌کند حالا می‌خواهیم این قسمت پایینی را به سمت بالا تا بزنیم اینطوری با عنایت به گفته‌های مربی او با یک دست خط کش را نگه داشت و با دست دیگر آن را تا زد و این بار تا زدن او با اطمینان بیشتری صورت گرفت. در گام بعدی از او خواسته شد که ظرف

محتوی چسب را بدرستی در دست گرفت و یک بار آن را از بالا به پائین کشید تا لایه رویی زائده جانبی به چسب آغشته گردد. در مورد زائده جانبی دیگر نیز این عمل صورت گرفت. سپس زائده پایین را بر روی آنها بخواباند، بدین صورت که درب پاکت به سمت خودش قرار داشت و پس از چسباندن زائده، دستی از بالا به پایین بر آن کشیده و مهارت بیشتری را از خود نشان می‌داد.

هنگامه ششم:

پس از استقرار مددجو در جای مورد نظر مربی می‌گوید که می‌خواهیم درب پاکت را درست کنیم، برای این منظور کافی است خط‌کش را در انتها زائده‌های کوچک که دیده می‌شود بگذارید، روی این زائده‌ها او خط‌کش را بر می‌دارد و پیام را بخوبی دریافت و عمل می‌کند. حالا دیگر جرأت و جسارت او بیشتر شده بود و قبل از این که مربی چیزی بگوید، قسمت بالایی را تا زد و خوشحال و خندان آن را نشان داد.

برداشت‌ها و راه‌آوردها:

همزمانی پژوهش آموزش تشخیص و درمان در سه بعد شناختی، حرکتی و اجتماعی راه‌آوردهائی داشته است.

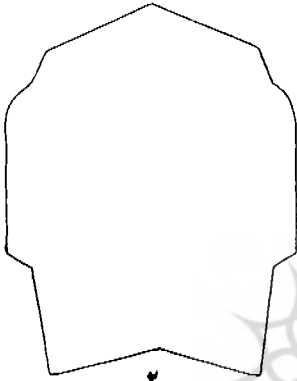
در بعد شناختی باید گفت که مشکل عمده در درک دقیق معانی الفاظ، واژه‌ها و دستورات داده شده بود زیرا گرچه در جریان آموزش و درمان سعی شده الفاظ ساده و روشن بکار گرفته شود با وجود این در غالب موارد بخصوص در مراحل اولیه کار قدری مشکل و کند پیش می‌رفت. از آنجایی که این گونه دانش‌آموزان دیر یاد می‌گیرند و زود فراموش می‌کنند تلاش بر آن شد که اولاً آموزش به شکلی جذاب، ساده و مرحله‌ای صورت پذیرد و از تکرار و تمرین به میزان کافی استفاده می‌شود. ولی بتدریج که مدت زمان بیشتری از آموزش می‌گذشت و علیرغم ناکامیها در برخی موارد و رفع آنها به کمک مربی، بر تجارب آنها افزوده می‌شد بطوری که مورد ۲ در مراحل پایان آموزش پس از آنکه مربی توضیحات لازم را می‌دهد، بطور مستقل و به دور از کمک سایرین عمل تا زدن را بدرستی انجام می‌دهد و از این بابت هم خوشحال است.

در بعد حرکتی نیز ما شاهد تغییرات مثبت در موردها هستیم گرچه آموزش از روندی تکاملی برخوردار است لکن نظر به اینکه دانش‌آموزان عقب مانده ذهنی در هماهنگ کردن حرکات بویژه حرکات ظریف مورد نیاز یک فعالیت با دشواری مواجه هستند، سعی شده است که مراحل پایانی بویژه مراحل ۴ و ۵ که از دشواری بیشتری برخوردار است به گام‌های بیشتری

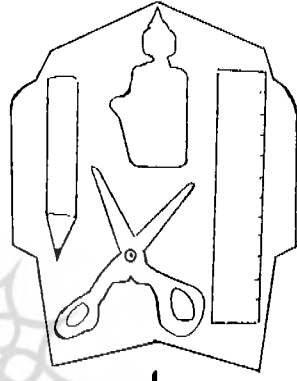
تقسیم شود. مددجویان در اوایل از لحاظ هماهنگی حرکتی در انجام امور محوله مقداری مشکل داشتند بویژه هنگامی که دو یا چند فعالیت جزء با هم صورت می‌گرفت ولی کم کم با سپری شدن زمان و کسب تجربه و نیز کاهش اضطراب اولیه، حرکات و فعالیت‌ها رنگ و بوی دیگری به خود گرفت و کژیها به راستی گرائید. به گونه‌ای که خطوط اولیه لرزان کج و ناراست و مواج بود اما در مراحل بعد بهبود یافته و این نقایص برطرف شده بود و ییا در فعالیت‌های دشوارتر مثل نگه داشتن مدل و برش با قیچی و یا ثابت کردن خط‌کش و تازدن، دیگر آن حرکات خام و ناپخته جای خود را به حرکات نسبتاً منسجم و هماهنگ داده بود و بطوری کلی با گذشت زمان حرکات اعم از ریز و درشت از ظرافت و انسجام بیشتری برخوردار شده بود.

در بعد اجتماعی نیز ما با پیشرفت در موردها مواجه بودیم، تبادلات اجتماعی و واکنش‌ها در اوایل کار به علت اضطراب اولیه مددجویان چندان مطلوب نبود اما هرچه از آغاز زمان آموزش می‌گذشت تلاشها معنی و جهت گسترده‌تری پیدا می‌کردند. ژرفا و گسترش بیشتر آنها ناشی از ارتباطات اجتماعی در محیط‌های گوناگون خانواده، همسالان و مدرسه بوده که به رفتارهای اجتماعی آنها غنای بیشتری بخشیده است.

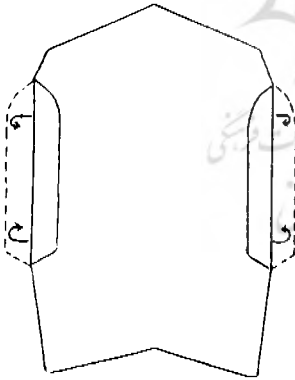
اگر هر مجتمع آموزش و یا روان‌درمانی با کار را به صورت یک منشور سه بعدی در نظر بگیریم هنگامه‌های شناختی، حرکتی و اجتماعی را در ابعاد آن فرض کنیم. نگرش از هر بعد، ابعاد دیگر را همزمان و یکسان با خود دارد هر حرکت، جام‌جهان‌نمای شناخت و رابطه اجتماعی است و هر رابطه اجتماعی، جلوه‌گاه حرکتها و شناخت‌ها است و هر شناخت، حرکت و رابطه‌های اجتماعی را در بردارد.

۲

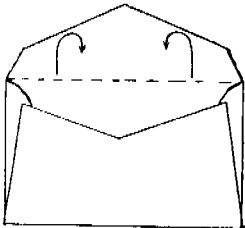
۱

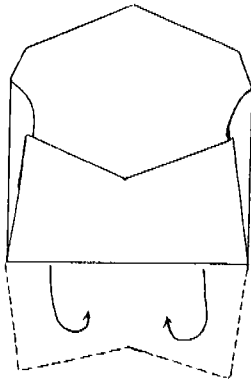
۴

۳

۶

۵